

SZIRMAI PÉTER

Otthon a világ végén

Az öregek mesélték: a falut háromszáz évvel ezelőtt az árvíz rombolta le. A tavaszi esőktől megvadult folyó az egyik május végi hajnalon kilépett a medréből, átszakította a gátat. Az embereket álmában lepte meg. Olyan erővel érkezett, hogy elmosta a házakat, a templomot, az utcákat: csak páran menekültek meg. Ők aztán a városba költöztek, és igyekeztek elfelejteni a rossz emléket, régi életüket.

Az árvíz levonultával, úgy-ahogy, eltakarították a romokat, pár évtizedig háborítatlanul állt a terület. Aztán telepések érkeztek, megtekintették az árvíz nyomait, és jó öt kilométerrel északra, egy fennsíkon, újra megalapították a falut.

A falu egy utcából állt, a telkek keskenyek, de igen hosszúak voltak. A telkek utca felőli végére építették a házat, a ház mögött veteményes kertet telepítettek, a veteményes mögött volt a termőföld, változó terményekkel, a telek végébe szőlő vagy akácot ültettek. A nyugati telkek végében ott állt a falu látképét meghatározó hegy, gyomrában az alvó tűzhányóval. Szürke dombja mint valami óriási állat teteme tornyosult előttük. A falu új lakói a városban érdeklődtek a vulkán felől: mikor tört ki utoljára. Azt a választ kapták, hogy a város nem őriz emléket a vulkán kitöréséről. A lakók megnyugodtak, örültek, hogy a vulkánkitörés veszélyével nem kell számolniuk, a csendes hegy látványa kárpótolta őket a falusi élet egyhangúságáért. A hegy csúcsánál gyakran láttak felhőt; a természeti tüneményt hosszan nézegethették a tornác előtti padról, pipázgatva, elmerengve. A vulkanikus eredetű föld jól használható a szőlőtermesztésben. A falu a környék ismert bortermelő községévé vált.

A falu újraalapításától ötven-hatvan évvel később, 1810-1820-ban tört ki először a vulkán. Október közepén, alkonyatkor, amikor hazafelé tartottak a szőlőből, kezdett remegni, majd rengeni a föld. A házak szinte azonnal összedőltek, akik a házon kívül voltak lehasáltak a földre: nem mozdulhattak, olyan erősek voltak a rengések. Aztán megindult a láva. Amit a rengések nem pusztítottak el, hamarosan a tűz martalékvá vált. A láva mindent letarolt, elégetett. Aki épen maradt, mentésre nem gondolhatott. A Santa Clara – így hívták a hegyet – még hónapokon át füstölt. A megmaradtak közül páran, emlékeik elől, a halálba menekültek, a többiek messzi vidékre távoztak.

Ötven évvel később, új telepések érkeztek. Vezetőjük Juarez, a dédapám volt. Megtekintették a láva pusztította házakat, a töréseket a kőzetben, megvizsgálták a földet, és úgy találták, hogy a területet kár lenne

veszni hagyni. Az elpusztított községtől tíz kilométerre, nyugatra, a tűzhányó lankáitól távol alapították meg a falut. A Mont Estrella nevet adták neki. Több utcát tűztek ki, mint az előző község esetében, a falu már inkább kisváros jelleget kapott. Háromszázan alapították Mont Estrellát, és ötven év múlva a szőlészet, mint jövedelmező megélhetési forrás segítségével a lakosok száma már ezer főre nőtt. Nagyapám 1870-ben, útban a jövődöbeli Mont Estrella felé, egy számmárral húzott kocsin született. A német hangzású, ezen a vidéken ritka, Rudolf névre keresztelték, azzal a nem titkolt szándékkal, hogy a híres német gazdálkodási módszerek meghonosításában jeleskedik majd. Dédapám gyakran mesélt nagyapámnak a tengerentúlon felnövekvő német gazdaságról, aminek eredményeit a helyi újságok túlzó híreszteléseivel növeltek fantasztikussá. Dédapám elhitte ezt, és képzeletében tovább növelte az eredményeket. Nagyapám valóban jó vezetője lett Mont Estrellának. Az ő ideje alatt szép házak és egy templom épült spanyol stílusban, karcsú tornyokkal, kecsesen kiképzett oszlopcsarnokokkal, kupolával. Apám 1923 áprilisában született, és szeptember végén, egy éjjeli órán ismét megmozdult a föld. A tűzhányó már messze volt, nem fenyegetett a láva, de a rengések nyomán mozgott a csillár, megmozdultak az ágyak, rezegtek a polcok és megrepedtek a házak, megrepedt a templom fala, pont az ajtó fölött, végigrepedt a föld a templom hossz tengelyében, felszakítva a díszes burkolókövet. A károk tetemesek voltak: a házaknak csaknem a fele összedőlt, de gyakorlatilag minden ház javításra szorult. Apámat nagyanyám menekítette ki a szabad ég alá, futott, ahogy a lába bírta, letérdelt a porba, ahol már nem fenyegették az összedőlő házak, kezében a csecsemővel szemét az ég felé emelte, és kérte Istent, hogy óvja meg a csecsemőt, akit a születése előtt két hónapig mozdulatlanul fekvé várt, lévén veszélyeztetett terhes, akivel huszonnégy órán át vajúdott, akivel szeptemberig már öt hónapot tölthetett, akit nagyon megszeretett. Ezer főből százötvenen haltak meg. Áldozatnak sok, de legalább nem mindenki halt meg, mint ahogy eddig kizárólag történt. A károk felmérése, kijavítása hónapokon át zajlott. A templom sérült meg leginkább. Megrepedtek és kitörték az oldalfalon lévő ólomablakok, a szobrok lehulltak a földre, összetörve heverték. A legnagyobb gondot a templom tengelyében keletkezett törés, a harminc centiméter széles árok, és az összedőlő falak okozták. Nem lehetett az épületet javítani. A romokat eltakarították, az árkot betemették. Rentería atya hetekig járta a falut, hogy megérezze az új templomnak megfelelő területet, mígnem kiválasztott egy telket, ami Abundióé volt, a régi templom utcájával párhuzamos utcában, a régi templomtól kissé délre. Abundió tiltakozott, de a falu vezetése úgy határozott, hogy Abundió telkét használják fel az új templom építésére, házat, noha viszonylag épen maradt, lebontják, és egy új telket jelölnek ki neki a falu déli határánál lévő újonnan parcellázott részen. A falu házait két év alatt hozták rendbe.

Az új templom építésére a gyűjtést a földrengést követő ötödik évben kezdték el, azt akarták, hogy induljon be az élet, legyen miből adakozni. Az új templom tíz év múlva készült el. Rentería atya már öregen, ősen, szentelte fel. Ruháját a falu asszonyai varrták, süveget nem hordott, nem viselte el a fejfedőt. A felszentelésre augusztus utolsó vasárnapján került sor. Már reggel gyülekezni kezdtek a felhők, és délre beborították az eget. Nagypám, a falu vezetője, óva intette a vezetőség többi tagját, Rentería atyát attól, hogy megtartsák a felszentelést. De ők, különösen Rentería atya hajthatatlan maradt. Déli egy órakor, amikor az ég már teljesen el-sötétült, és a felhők elborították a napot, Rentería atya jelzésére Juan, a sánta harangozó megkondította a harangot. Rentería atya az égre emelte a szemét, ritkás ősz hajába belekapott az esőt hozó szél. Felemelte kar-jait, hogy az ég segedelmét kérje, áldás legyen az új templomon, amikor elkezdett szakadni az eső. A nép elkezdett rohanni otthonai felé; elsőnek a gyerekeket menekítették be a házakba. Rentería atya beállt a templom kapujába és elmosolyodott. A vihar csak másnapra csendesedett el, és a templomavatót csak egy hét múlva tarthatták meg.

Már apám volt a falu vezetője, amikor 1970-ben, egy december végi esős délutánon, ismét remegni kezdett a föld. A templom oltára megrepedt, sőt a repedés tovább haladt átlósan végig a főhajón. A házak nagy része ismét összedőlt. Az emberek közül, aki tudott, az utcára menekült, onnan, a földön fekvé nézte a falu pusztulását. A falu lakosainak csak-nem a fele, ötszáz ember megsérült, kb. kétszázan haltak meg. Pár hetes voltam akkor: karácsonykor születtem. Anyám kimenekített a házból, és testével védett a széthulló törmelékektől. Életben maradtunk. A romok eltakarítása már január elején megkezdődött, amit nehezített a folyamatos hulló eső. Az eső február végéig folyamatosan esett. Apám mondta is anyámnak a romok elhordásának egyik szünetében, a tornácon, a nyugágyban fekvé:

– Rossz vége lesz ennek...

Anyám nem szólt.

Egy hét múlva apám, akinek rossz előérzete volt, berakott minket: anyámat és engemet egy csónakba, és a megvadult patakra bízta magát. Evezni alig lehetett. Szerencsénk volt, és a hegyi szakasz után a csendesebb, lapályosabb részen ki tudtunk kötni. Visszanéztünk a hegyoldalra, illetve arra, ami maradt belőle. Egyik társunk, aki az utolsók között hagyta el a falut mondta, hogy az eső fellazította, kimosta a talajt, és a hegyoldalról megindult agyag betérítette a falut.

Azt kérdezte anyám:

– Mihez kezdünk?

Azt mondta apám:

– Nem tudom még... De valahol, esetleg itt, ahol kikötöttünk, újra kezdjük...

Magalhaes és Magallanes

A nevem Fernando de Magalhaes. Észak-Portugáliában születtem, szőlőtermő vidéken, de életemet, kamaszkoromtól kezdve, nem a szőlővel, hanem a tengerrel kötöttem össze. Sorsom mindig nehéz volt, de a nehézségek fontos tapasztalatokhoz juttattak. Ennek köszönhetem, hogy azon a különös három év alatt, amit most röviden elbeszélék, egyszerűen, egy kis merészséggel, új irányt adtam életemnek.

1515 márciusában kezdődött minden. Egy esős pénteki napon, Manoel király lisszaboni palotája egyik dísztelen, vélhetően hasonló alkalmakra tartogatott termében fogadott. A kihallgatás késő délután, vacsoraidőben, a legrosszabbkor folyt le. A király emelvényen ült, egy meglehetősen egyszerű trónszéken. Intett, hogy lépjek közelebb hozzá, várja a kérésem. Bevezetőül annyit mondtam, hogy legutóbb a szárazföldi seregében harcoltam, és mint az indiai és marokkói háborúk veteránja, csekély, fél crusadónyi fizetésemelést kérek. A királynak láthatóan nem tetszett a kérés: türelmetlen volt, bosszantotta, hogy nem alázkodok meg előtte, mondataim nem voltak csiszoltak, finomkodóak, már biztosan a vacsorára gondolt, ami most miattam, a kellemetlen alak miatt, csúszik... Röviden közölte, hogy kérésemet nem tudja teljesíteni. Vártam indokolását, de nem indokolt, végül is neki nem kell megindokolni a döntését. Gondolom, azt várta, hogy elhagyom a termet és véget ér e nem kívánt látogatás. De én ahelyett, hogy távoztam volna, előadtam második kérésemet. Azt kérdeztem, hogy van-e számomra méltó állás ő királyi fenségének szolgálatában: parancsnoki feladat – végtére is mindig hajós voltam és maradok is – egy nyugatra tartó hajón. A király egyre türelmetlenebb lett. Azt mondta, hogy nincs számomra feladat, és a jövőben sem lesz. Elutasítása még keményebb volt, mint első válasza esetén, de nem vesztettem el a türelmemet. Ehhez hasonló helyzetekben, amikor ellenfelem ilyen feszült, én mindig hideg, nyugodt maradok. Ugyanazon a hangon, amivel eddig kértem, előadtam harmadik kérésemet. Azt kérdeztem, hogy van-e a királynak ellenvetése azzal kapcsolatban, ha más országban keresek szolgálatot. Pimasz kérdés volt... A király válasza ehhez mérten volt sértően rövid: nincs ellenvetése. Intett, hogy a kihallgatásnak vége. Meghajoltam és távoztam.

Nem voltam dühös. Hidegen szemléltem a tényeket. Tapasztalt hajós vagyok, tudok embereket irányítani, tudok nehéz helyzetben dönteni. A király elengedett... Máshol kell keresnem a boldogulásomat...

Akkoriban kinyílt a világ: egyik felfedező út követte a másikat, hogy Indiába, a fűszerek lelőhelyére vezető tengeri utat megtalálják. Hamarosan csatlódniuk kellett, mert Amerika hatalmasabbnak és áttörhetetlenebbnek bizonyult, mint amilyennek eredetileg elképzelték. Akár délen, akár északon keresték az átjárót az Indiai óceán felé, nem jártak sikerrel. Azt gondoltam, ez lehet az én utam... Ezt a területet kell kutatni, itt kell felfedezést tenni...

Kérelmet nyújtottam be a levéltárhoz: kutatási engedélyt kértem. Tudom, furcsa ötletnek tűnhet azok után, ami a király és köztem történt, de bíztam a hatóságok figyelmetlenségében. Nekem lett igazam: engedték a kutatást. Három hónap múlva birtokomban volt a szükséges adat: az amerikai átjárót, a fűszerszigetek felé az ötvenedik szélességi foknál kell keresni. Az utolsó napon, amikor a király levéltárából hazafelé tartottam, zsebemben lapult a jegyzet, amit a levéltárban készítettem, ami a két óceán közötti átjáró létezéséről szólt. Emlékszem, maradéktalanul boldog voltam. Az utcán esti félhomály volt, a nedves utcakövön hidegen csilant a hold fénye.... Csak egyetlen dolgot nem értettem: miért engedtek kutatni? Sejthették, hogy a fellelt információkat kiviszem az országból... Azt válaszoltam magamnak, saját kérdésemmre, hogy gőgösek voltak, azt gondolták, hogy hiteltelen figura vagyok, úgysem foglalkozik velem senki, megadhatják nekem az előnyt, úgy is előbbre jutnak, mint én... Felnevettem, nevetek most is a butaságukon...

Most már csak az volt a kérdés számomra, hogy miként hasznosíthatom információimat.

A cádizi kikötő hemzseg a kocsmáktól. A hajósok, a kapitánytól az utolsó matrózig, a hajó indulásáig, ezekben a kocsmákban mulatják az időt. Pár nap alatt meg lehet szerezni a szükséges információt: ki kicsoda, ki melyik hajóhoz tartozik.

Az egyik kocsmakörnyékén láttam egy vékonyka fiút. Magamhoz intettem. Félhomályban beszélünk, a kalapom árnyékolt, nem láthatta az arcomat. Kérdeztem, hogy akar-e egy kis pénzt keresni. Élénken bólogtatt. Azt kérdeztem, tud-e írni. Mondta, hogy nem. Mondtam, hogy leírok egy üzenetet, amit át kellene adnia don Magallanesnak, aki így és így néz ki, ennyi és ennyi idős, és a kocsmában, a tengerre néző középső ablaknál szokott ülni. A fiú értelmesnek látszott. Mondtam, hogy a kapitány nem kerülhet velem kapcsolatba. Mindig itt, a Cervantes utcából nyíló sikátornál fogunk találkozni.

Két nap múlva üzenetet kaptam don Magallanestól. Üzente, hogy érdekelné a dolog, de személyesen akar velem találkozni. A fiúnak mondtam, hogy közölje, ez nem lehetséges. A lapon, amit első alkalommal átadtam neki, rajta van a lényeg: az átjáró helyének leírása, a hajósok elbeszélése alapján, kihagyva a pontos szélességi adatot. Mondtam, hogy az általam kért összeg átadásával a részletek is ügyfelem birtokába kerülnek. Kértem, hogy hívja fel ügyfelem figyelmét, hogy Cádizban több hitelező intézet is működik... A részletes anyaggal, az India-házban – amely szervezet a felfedezőutakhoz adott támogatást akkoriban – már meghallgatást nyerhet. Megfelelő szakértőt szerezve maga mellé, az alátámasztó részt kidolgozva, előadva, megkaphatja a szükséges támogatást az úthoz.

Három nap múlva a sikátorban egy ismeretlen férfi szólított meg. Nem fedte az arcát. Görögös vonásai nagyapámra emlékeztettek. Felém nyúj-

tott egy rongyos tarisznyát. Azt mondta, hogy a kért összeg fele a tarisznyában van, ezenkívül közölte, hogy a fiú fogoly és náluk fog tartózkodni, amíg az átadott anyag hitelességét nem ellenőrzik. Kérdeztem, hogy ezt hogyan kívánják elvégezni, és a hangom megremegett. Őszintén megkedveltem a fiút. Azt mondta, hogy megkeresték Ruy Faleiro földrajztudóst, aki már dolgozik az anyagon. Ha minden rendben van, akkor a fiú szabad, és az összeg második felét is a rendelkezésemre bocsátják. Átadtam a bőrbe csomagolt jegyzetet, és elköszöntünk. Tudtam, hogy egyedül nem juthatok tovább, mint ahová elértem.

Később tudtam meg, hogy Ruy Faleiro izgalmasnak találta az anyagot, és összeállított egy kisebb előadást, amelynek döntő érve volt, hogy a keresett fűszerszigetek, számításai szerint, az újvilág felosztását szolgáló Tordesillasi-egyezmény alapján, Spanyolországhoz tartoznak, és amely előadás anyagával már lehetségessé vált, hogy don Magallanessal, a felfedező utak legfőbb támogatójának számító India-házban, a szervezet befolyásos tisztviselői elé járuljanak.

A meghallgatás megtörtént. Az anyagot az India-ház tisztviselői figyelemre méltónak találták, a támogatást megadhatónak vélték. Véleményük egyenes utat jelentett ahhoz, hogy a király megadja az engedélyt a támogatás kifizetésére. A spanyol király 1518 márciusában írta alá don Magallanessal a fűszerszigetekre irányuló hajóút támogatására szolgáló szerződést. A teljes összeget megkaptam, a fiú szabadságával együtt. Az összeg persze csak töredéke volt a Magallanes részére kifizetett támogatásnak, de figyelembe véve Magallanes későbbi sorsát, és az én sorsomat, azt mondhatom, hogy nem vagyok elégedetlen. Magallanes útja után öt évvel Dél-Portugáliában, egy kis faluban telepedtem le. A fiú mellettem maradt, apjának tartott, és én a fiamnak. Megtanítottam írni, olvasni, és mindenre, ami szükséges, hogy a pénz hatalmát a szolgálatunkba állítsuk, és elkerüljük, hogy a szolgájává legyünk. Hajóra sohasem szálltam többé.